









De Maures a al Perthus.

- a)
- b) Vich, estat (bombardejós)
- c) Olot. (bombardejós). Sortida d'Olot per Darçus.
- d) La Junquera (poble abandonat pels seus habitants).
- e) El Perthus (les cases de l'acera espanyola abandonades. Ens installem a una d'elles per dos dies). La cursa de gent que entra. El dia 9 hi arriben les forces de Franco). La frontera és al mig del carrer. Si hom ~~passa a l'altre costat~~ ^{traves} el carrer, com que al mig hi han forces franceses ja no deixen retornar al costat espanyol).
- f) El dia 9 mateix ~~per~~ ^{carretera} passo la ratlla i endavant. Cap el tard arribem vora el Borda i entrem en un Camp on passo la nit. Sense poder pujar dalt del poble l'endemà seguim la cursa de refugiats. Passem per alguns pobles. Les portes de les cases la majoria estan tancades i la gent mira la desfada ^{donant} a les finestres. Comença a entrar la nit quan arribem a poca distància ^{d'un dels} del Camps preparats per a rebre'ns. Un busquet i esperarem allí passar la nit. És molt fred. Ja ~~estem~~ ^{és} clar quan des enboguem montats en cavalls els senegales que ens obliguen a abandonar el lloc i ens precipitem vers l'entrada del Camp. Resulta que es el de Sant Cypria, o Sant Cyprian. Allí els que volen tornar a Espanya són conduïts a un altre indret i els altres esten a una platja ~~per~~ sense que hi hagi res per abrigar-los la gent

construeixen amb ^{campes} mantos i llençols una xarxa que el vent
s'enduria sense gran pena. Jo que he restat solt, el company
que venia amb mi des de Maurès l'he perdut a l'entrada del
Camp. Desmoralitzat segurament, car no m'havia immunitat
que volgués retornar a Espanya m'he trobat solt. Sentint damunt
la sona, desmoralitzat amb la pu que arriba la nit, amb una
sola manta el miracle es produeix. Un grup de quatre refe-
giats (més tard sabré que són de Maurès) han s'han fet al meu.
Sentat Un d'ells s'adreça a mi i em diu si veig solt.
Davant la ~~resposta~~ resposta positiva m'accepten al seu grup
i passo la nit com els àngels de calor i l'amistat m'han
reconfortat.

Conti i nuació de la llibreta n.º 1

3-8-40 Primera carta fora del Camp • Sortida d'hivern al matí
(92) De les set del matí fins a quarts d'onze al Comissariat
del Camp esperant els patrons. Passarem per Bram. L'endemà
on dinarem de menjar que diuen del Camp. A l'arribar a
una carretera estreta i amb els papots i maletes feren 4 Km de
camí a peu. Arribarem a la casa on ens esperava el fill
del patró. Ens donaren vi que ens reuniria un xic. Dues
cases grans separades per un torrent d'aigua clara i fresca.
Però ens engaxarem també. Un cop reposats ens feren
caminar cosa d'un km i mig o més i arribarem al nostre
palau: Una cleda on s'hi guardava el ramat, sense finestres
ni com a llum uns espitllers. Els encara de fums i
allí uns colxonets. Ens digué l'acompanyant, que un dia
d'apust ens durien llits. Sopàrem amb paté i sardines i cabre
un s'acondiacionà el jaç com millor li plagué. Cansats
no em costà prendre el son. Baixarem a la casa i el amo ens
parlò dels tractes. Tallar arbres i apilar la llenya i tant per
m³. Tota la fema del bosc a pres fet. Té'han designat com a
cuiner. Som dotze amb més jaus que per després dels mesos
de dieta forçosa al Camp de Bram. El lloc on dormim és
molt solitari. Mentrestant potser vindrà l'ordre de poder en-
barcar seria la solució abans no vingui l'hivern. Sembla el pa

morama de Espot. Ja és una gran cosa haver perdut
de vista les alambres i els gendarmes. Malgrat la
llunyania de les dues cases de cap pobl a les dos hi ha
un elèctrica. El pobl més a la vora és a una
llarga hora a peu passant pel dret i ~~el~~ el pobl
encara no 150 ànimes. L'aigua com se xic alluny
de la ciutat. Vindran, segurament, temps millors.

L'última carta que vaig rebre al Camp era d'en Mateu
Morales i de l'Herrera, qui és a Argelès amb la S^{ra} Penit
i el nen. Em diu que aviat sortirem per Amèrica i que
li agradaria progressar per el viatge planejats. També allà
concentrat hi ha en Romà Mas. Es veu que han recollit
la gent a Tolouse. El meu pensament també. Sortir
d'aquí i que una gran quantitat d'aigua ens separi d'a-
quest país. Si pogués sortir com a Lector d'Espanyol en
algun lloc!

6-8-40 Estic cansat com un ruquet. Ara treballo encara al
(93) bosc i pel moment mengem a casa el patró. Quan pren-
gui les funcions de cuiner, segurament que disposaré de
més lleure per escriure. A les 5 del matí de neu a terns
fins a les 11 amb una estona per esmorzar. Una bona
caminada i a migdia dinar. Una curta migdiada

A les dos hi tornem fins a les set. Quan hem acabat i tornem a la cleda ja s'és fosc. Fins ara sense notícies ni informacions de cap mena. Ací ningú pensa en nosaltres. Diumenge vaig escriure a en Canturri i Costafreda i Martí Rosselló. Si no ve una solució pels infants, vells, mutilats, etc. al Camp fa gent hi morirà com a mosques. L'escassa alimentació (quasi nulla) ningú ho resisteix ahh! Quan arribi l'hivern! Sense nous de la tia. Jo no m'ésporto pas i crec que en defenso al treball. Xarracan molt.

19-8-90 = No em queda un moment per escriure't els dies feiners

(11-8-60) Quan tornem al case, com que no hi ha llum t'has de ficar (95) al llit, vull dir sobre el matelàs de paper. Una espelma.

He rebut tres cartes toves. Ací no arriba nova de cap mena La Manic ni envia a Canals. Com que ací no sabem res ni llegim cap diari diga'm si ha sortit qualcun regulant la nostra estada al país. El cas de la Mercedes Ana que té correspondència normal amb el seu home s'espanta qui d'acord amb ella ho de prendre una decisió. En una carta el dèia que no es moguis d'on és. Si retorna a Case que ho faci amb el consentiment del seu home. Si poguessim ajudar los ho faríem ben contents. No pateixes pel Jaume. Li han sortit dotze anys, però tornarà a case aviat.

La meua vida ací. Serrar arbres, vull dir els troncs. Le

da ací no es gota riallera. Aquesta setmana hem treballat de valent i ahir contarem i apilarem la llunya. El preu es d'altre mes triat (10f. el m³) no guanyem quasi res. Pagar just el menjar i ni pel tabac n'hi han. Ara farem mes feina. Treballant 10 hores i escass, en tenim pel menjar i ens queda cinc francs nets. Per a resistir un bonell de mesos i esperem arribar alguna solucio millor, fem demanar papers i penso que ens es donaran un dia d'ajusts. Ara no en tenim cap. La nostra ma d'obra no te valor i fan el que volen. Faig anar el xurme com si fos una guitarra. Els primers dies acaba ve baldat ara, com l'història del zuc, ja hi estic avest. Cal resistir tot esperant emigrar fora d'aci. No voldria tornar a un Camp ja n'he conegut ben le prou. Dies que estaj desposada a treballar ni i dies per tal que a mi no em manqui res, Envia'm pedres d'encenedor. No entanim, aixi com alguna fulla d'ajetas. Envia també alguna postal amb el segell. Passen dies sense anar al poble.

Sempre a Fonton (Hermita)

12-8-1940 = M'he quedat pel mal de ventre. El canvi d'aigües segurament. Dues cartes teves. Crec per una de les cartes que a Vilanova no ho passen molt bé, econòmic,

(95)

cament sobretot. Es referaran aviat cal esperar. Fera mal dir-los-hi que emien menjar i més donant l'excusa que jo noestic massa bé. Cal enganyar-los i dir-los-hi que ací no ens manca res. La cosa del treball esdevé més optimista. D'heu parlat amb el patró i ens ha augmentat de 10 francs el preu de les piles i a més farem carbó. Un dia d'aquests ens entregan la cuina a compte nostre. Mentre tant arribarà una solució millor. Penseu que les expedicions es faran. Si poguessis enviar-nos un centenar de francs, ens permetria fer alguna sortida i cercar quelcom de millor. Demà vindrà a retratar-nos pel "recepissé". Estàs heremís ja! Potser tens una mica de raó. Pots creure que jo tinc tantes ganes com tu de refer la vida. Tot vindrà. Veu tu ací serà la darrera solució. La vida ací es molt dura. Quin país! Ací no hi podrem pas arrelar pel que sí veu. Som indesitjables, malgrat que demostram tant pel comportament, com pel treball, que no ens mengem les criatures

15-8-46 - A partir de demà comença el "metier" de cuiner.

(96)

18-8-46 - Les cartes que escriu poseu molt temps a arribar. Les reves (97) - venen ràpidament. No pateixis per mi. Estic bé de salut

He recuperat, segurament els queles que havia perdut als Camps. Cal esperar que el pare no torni a la presó. La carta de Cercera diuen que el Ramonet treballa però poc. No té el matadero i això vol dir que hi ha un altre manescal en competència. El Ramonet ja i'nsumes que ha patit molt. El pare no pot comprendre que els feixistes siguin una cosa incompatible amb les persones honrades. És així. Ja abans tant ell com el Ramonet creien "que no era tan fiero el león como lo pintan" i ho han tingut de conèixer pà que els mossegui per a convèncer-se. En Costafreda m'escriví que vagi allí Montauban on menjaré com altres als Guasquers. En Mir a qui preguntava si era cert que duen per la força refugiats a Espanya em diu que sí. Que el que surt de la disciplina el duen al "quadriláter", un barracó especial que és la sala d'espera per fer el viatge. Cal doncs respectar la disciplina i seria absurd anar a Montauban en situació de papers irregulars. És així. Això d'ací és un munt de m... com una casa. Anarem ben equivocats. Sense nos, de l'Uriz. Haurà sortit de França? Corre el rumor que sortirem tots per Amèrica que els que haurien signat la demanda de dret d'asil, apunten

si volen restar en aquí. Que els que no l'havien signat si no embarquen seran traslladats a Espanya. Jo he signat el decret d'anir a St. Medan

20-8-40 = A Bram, on es concentra gent formen de nou companyies
(98) segons diu en Mir.

22-8-40 - La Canals i la Costa retornen a casa. Noves (bulo segurament
(99) &

25-8-40 Noves (bulo segurament) que satiren tots. Carta d'en Cantu-
(100) ni que en diu que l'embaixador de Mèxic fa gestions per
dur-nos-hi a tots. Jo és bonic això. Creu que en Cantuni
que si no és consegueix ens obligaran a tots a retornar amb
França. La Marie té por que on és es formi una zona
diferent dividida de França. En aquest cas li consella que
vagi a Montauban o vingui aquí que veurem com ho arreglem
Tot per salvar d'una nova expedició a un Camp de Concentració

25-8-40 He signat un paper que m'envia la Marie i no en
(101) diu qui la ha enviat

27-8-40 - Sempre a l'Hermita de Fontan. He enviat el paper que he
(102)

nat a Marsella en carta certificada, he he esperar l'avis de sortida. Això vol dir que l'Urg no deu estar molt lluny. Escric a en Fàbrega, dient que vegi a l'Amaro. Li dic que les Costes han marxat. He hem d'esperar l'avis. Estic confiat. El Nathen em diu que els vaixells que sortiran d'Amèrica amb menjar seran els que prendran els espanyols. Així ho diu un diari de Perpignan.

29-8-40
(103)

Res de nou - Esperar

31-8-40
(104)

Les cartes meves arriben en retard degut a que dormen a casa el patrió que obliden de prendre-les quan van al poble.

Com vivim aquí? Vivim en plena muntanya reparats de casa el patrió per migjorn a pen. De bon matí, així apunta el dia que cal aixecar-se. Jo encèn el foc i faig bullir l'aigua. Quan aquesta bull un bot o dos de llet no sucrada. Dos terrosos de sucre per cada un i pa torrat. Després ho sento tot. Treu les mantes al sol o a l'aire i de nou la caldera al foc. Si cal fer patates verge a pelar-les cas en cal

molted i encara hom queda amb gana. Fet i netejat tot són les 10 i al·lavors hom esmorça amb pa torrat i alls. Més tard tallo el pa per la sopa i després les patates o cols o sígrons mongetes, etc. No veiem a penes la carn. A mitja tarda hom beuena i per sopar igual amb alguna lata de sardines. Tega rufarics si et dies el pa que mengem. Acabem de sopar quan comença a enfosquir i al llit. Per a menjar així ens cal treballar molt. Aquesta quinzena pagadels les despeses ens he quedat 50 francs a cada un. Espero la documentació de M a sella. Segons una carta que he rebut en d'ací, deuen que la llista dels que emigraran seran gent que si tornassin a Espanya serien afellats. Sense cartes de Cervera ni Vilanova.

Ermita de Fontou

3-9-40 - Enviades cartes a Cervera - Vilanova. Jo a més de (105) la cuina ajudo als companys i xernaco de valent.

5-9-40 = Segons un diari estem tots sota la protecció de Mèxic. Els (106) que segueixen als Camps ho hauran celebrat, car estaven en perill d'enviarlos a Franco. Hauríem de marxar abans l'hivern pel fet que les condicions de vida que veïe són pessimes. Hauríem de precipitar la sortida i segons com mirari d'arrivar-me a Montauban per veure a en Costafreda. He vingut

C

el patró per retratar-nos pels papers. Probleme de la Mare
amb la Mamee, Treball i cansat. Estic intranquil per
7-8-9-40 la sort del pare
(107)

7-8-IX-40 Ganes d'abandonar França! Si podem arribar
(107) a Mèxic aquestes mesos passats a França seran com
un malson! Ah! Aquells dies del Camp de Bram!
Allí havia perdut tota esperança. Que país aï? Moltes
hores al bosc i la cuina. Els papers no ens els donen
el patró i ara ja els voldria. De 12 h'ha marxat un
i queden 11. Segons he escrit l'han pescat i l'han
dut a un Camp

11-9-40 El pare ja llivre, amb una multa. El nostre pro-
(108) blema va també pel bon camí. Pacència encara. Sense
noves encara de l'Ulitz. En aquest país només hi han trobat
tristeses

12-9-40 La cosa de Marsella no té res a veure amb la Comissió Franco-
(109) Mexicana. Jo penso que la gent abans de sortir serà concentra-
da. He escrit a en Costafreda demanant-li si a Montauban
hi ha algú que es oïdi de l'emigració. En aquest cas de-
manaria permís per arribar-m'hi.

17.9.40 ~~17~~ - No voldria venir tan pessimista i desesperada. Ben fet
(110) d'escrivre a en Costafreda. Miraria si poguessis venir aquí. No
perdis confiança. Cal resistir. Me treballs tot el dia el xunc

15.9.40 - M'escriv en Martí i em donis l'adreça de Marsella. Diu per
(111) allí envien papers als que estaven seleccionats per l'expedició
darrera. En Mú espere sortir d'Argelès - Les condicions de vida
aquí esdevenent molt difícils

19.9.40 - Aquest país pot esdevindre com el que està de Mercedes
(112) No podem arribar de cobrar la feina. Cal aguantar aquí
pel fet que no hi ha altra solució. El treball que fem
nosaltres no el farà ningú. Duen per hi ha acord entre el
govern d'aquí i Mèxic per evacuar-nos. Però podria anar a
Montauban on tinc la manduca assegurada però no tinc papers
Així potser rebri el passaport. Pel moment resistir en stem

22.9.40 - Carta d'en Costafreda M'inclou un paper per ompla
(113) nar i enviar-lo

21-22.9.40 - Però pensaven que aquest 1540 seria millor. Aquí anem
(114) menjant però no sé si per molt temps. Sembla que
l'equip vulgui esparriar-se per en pagui. Jo no
voldria incontra'm-me. Avui he sortit un xicot cap a

Toulouse. Vèiem les informacions que deuix sobre Mèxic
Pas de papers encara. La vida ací és dura però
molt saludable. Amb la destrul hi estiz reunit i no
pense fer-hi los pans.

24-9-40 (115) Enviat un qüestionari i foto a Marsella. En Costafreda
parlà personalment amb l'ambaixador de Mèxic i li
digué que era un fet. Qui que s'estudia per donar-nos
12 francs diaris per esperar ací. Si m'acorden els 12 fran
vaig a Montauban, car allí podri treballar millor la sortida

26-9-1949 (116) El pare ha de hazar lo milite. En Jaume seguix pu
El Xicot que m'ha a Toulouse ho tornat. Bones impres-
sions. Ha vist les llistes d'embarcar i jo vaig a la primera
Segons diu, aquest mes surten 2 vaixells de Mèxic amb sobe
i prendran sent per retornar. Dintre des o quinze dies
pot arribar l'avis. Els Camps i refugis a partir del
mes entrant dependran de l'ambaixada de Mèxic. Els
primers a embarcar seran els còrrecs oficials. A partir
de demi ons racionen el pa (350 g.)

27-9-40 (117) - Carta de Marsella. Sembla que dintre pocs dies estarem
sota la protecció de Mèxic i ens donaran una
documentació per seguir ací. La tis a on era.

Tant aviat comencin per arreglar papers serem els primers
No podem treballar pel mal temps

29-9-40 - La senyora de la casa em demana si vull que la meua
(118) esposa vingui aca. Per a mi seria un crim dur-te aca

- Octubre 1940 -

1-10-40 - Ara que el dia s'escurça he d'escriure a lleum de l'Es-
(119) pelme i serem cansen els ulls. Volia fer copies del pa-
per de Echeoaga i enviar-ne una al Mir, Blanc i Banchon.

Dieu: que entria tothom qui vulgui sortir. Que la preferen-
cia la fare le Comissari. Que a partir d'avui tots els espa-
nyols passem a dependre de Mexic. Que allí hi trobarem
treball, llibertat i podrem prendre la nacionalitat. Nosaltres
no anem pas dels darrers. Aca fa molt fred. El vent gla-
ga i em fa la punyeta per fer el dinar car el vent apleca
el foc i l'olla no vol bullir. Una conta d'en Ferris diu
que l'Alcade i Mònic a Santa Domingo no hi estan massa
be

3-10-40 - Rebut 100 fr de la mestra de Toulouse. El jui ane a Bram
(120) i arriba aca. Entre els teus ambaré a 500f. Soc ric

Comprat les sabates que calien. Ves a veure el dentista i que t'arregli la boca.

7-10-40 = La guerra complicarà la nostra sortida
(121)

8-10-40 Sempre esperant l'avis de marxar. No gos
(122) arribar-me a Montauban per no fer el viatge en va.
L'alcalde de Fontenay deigui a un que estigui al poble que la prefectura de Carcassonne arregli papers per a traslladar-se a Marsella. No ho creu. Com que la setmana l'alcalde ve a Carcassonne un de nosaltres l'acompanyarà per saber el que hi ha. Per escriure a la zona ocupada només s'accepta el francès o l'alemany

10-10-40 - Carta de l'Herrera i Mateu. Aquest darrer m'en
(123) vià l'adreça del Bergès. Es troba al departament de la Dordogne

12/10-10-40 - En Mateu em diu que si no surtim aviat a
(124) Mèxic hauran de muntar sanatoris per rebre'ns
Tinc l'adreça del Bergès i Pac que estan just a la mateixa Cl^{ta}. En Llop és presoner. En Martí Rossello

m'envia un paquet amb sabó, galetes i altres coses. El paquet ha anat al Camp de Bram li retornarem i ara l'envia ací. Entre els dos tenim vora 1000 francs. Bone falta en ferar. Espero que serem els primers per sortir.

15-10-40 - Qualseral dia la gent marxara d'ací. La cosa d'embarcar (125) sembla, des de fe un temps, enterrada. Un de la colla és a Carcassone amb l'alcalde de Fontan. Volien que hi anés jo. En Mir segueix a Argelès. Està fastiguejat per menjar. He rebut el paquet. Sembla que on ets sobes hon m'avisarà a Montauban però si el resultat es negatiu? La solució Hermite per a tu seria dolentíssima. Si et al tres marxem jo no puc quedar-me ací una hora més.

17-10-40 - Escric a la llum de l'espelme i són les 10 del matí. Un (126) temporal esferidor i la cleda on vivim no té finestres ni ni espilleres. El xicat que anà a Carcassone ho tornat. Vein que la premsa diu que s'ha autoritzat l'entrada a Mexic de 5000 i les expedicions surten a partir d'ahir. Estic desorientat.

20-10-40 - Seguir el dibuix. El correu no arriba. Els ponts han saltat (127) No crec que no existeixi organització i que embarquem els

5000 primers que arriben a Marsella. Aquí hem passat les nostres amb l'aiguat. El telèfon del noble no funciona. El cotxe de línia no marxava. L'aigua és cala per la paret de la cleda. Impitator de com es presenten les coses

22-10-40
(128) Carta d'en Llop. Els 5000 per evacuar són ja seleccionats i nosaltres dos hi stem incluits. El temporal ha fiit. Moltes destruccions. Ara hem d'arreglar camins i tenim treball per temps. El conreu no arriba i cal anar a buscar. Entre Rennes i Fontenay l'aigua s'ha endut dos ponts. El telèfon no funciona. Quatre dies sense poder treure el nas fora. Hem tingut de reciclar-ho tot: pa, patates etc. Felicitament que no en han agafat a l'altre zona

24-10-40
(129) - Han arribat les cartes. Sense noves de les tis. He començat a testar la carta d'en Llop. El temporal se m'endurà qui força roba

26-10-40
(130) - He rebut un paquet d'en Martí Roselló. Segueix ple vent. Els patrons estan arruinats pel que s'ha venut. La Estançeria que va a la general està trencada: 8 Km. Tenim por que ens retornin a Bram. Oo camarades

marx en el departament de la Dordogne i nosaltres busquem so-
lució. Dos podrien anar a Toulouse on hi ha solució. Jo en darrer
moment vaig a Montauban. I l'avis per embarcar no arriba.
Pluja i anar neu. Això d'aquí no és cap solució. El proble-
ma de l'altri si he de sortir. Està vell, vell. Moltes coses amaran-
ques.

30-10-40 a 1^a carta després d'haverme perdut i passar una nit en
(131) una bergeria trobada per sort quan havia caigut la nit.
Tota la nit que l'equip m'ha buscat. Anarem al poble per
saber l'hora que hi havia partit. Han passat una nit més do-
lenta dels que jo. No ha estat res i hauria pogut ésser quelcom
de tràgic. Un vent fort i molt fred. Sort de trobar refugi.
La tragèdia dels Berjès. Qui s'ha si el pare hodia revende
el fill?

Novembre 1940

213-11-40 = La Marie em demana si podic venir aquí. Jo en la carta
(132) feta a la cleda on vaig passar la nit després de perdre'm
li dic que encara la situació aquí i la mandanga que hi ha a casa
els patrons. Si aquí a Pau tens l'impressió que estorbos, alla-
vors posa'm un telegrama que jo t'esperaré a Fontvieille. Ahir
firmarem papers per enviar a la prefectura pel contracte de
treball. El patri té interès en guardar-nos. La vella sort

vers Carcassone a dir-l'los. Si Madame creu que ha de viudre que vagi a la Prefecture hi et troqui el passiu pus ací. Els companys troben que seria en disbarat, però en tot cas si veus podem cercar-te qualcun millor. Segurs és deín l'emigració general está prevista pel mes de gener. La nostra no és general sino particular i partiem abans.

3- 11- 40 - No corria en viudre. En Costafreda m'escriu i em diu (133) que vagi allí. Ara la gent veient que això ha canviat ja no parla de marxar. En Costafreda em dona una notícia, que les dones son exclosos de les llistes per anar a Mèxic. Jo no ho crec Costafreda segueix excepte referent a la sortida per Mèxic. Ací s'alen que les fitxes son a les prefectures i que qualsevol dia sortiran.

5/6 10- 40 - La senyora d'aquí abans de partir em buscà per dir-me (134) de dir-te que no vingueris. Ahir a la tarda em convidà a un refress de despedida i em digué que ho sentia molt. Jo li vaig dir que ja estàvem fets a partir.

Estic despirat a cercar una solució si les perspecti-
ves de sortida no arriben. Que farei. Ja ho veure. Quan
tingui el contracte de treball m'arribarà a Montauban i Tou-
louse on hi ha una C^{ia} de Treball que estan molt be' i

viven en gran llibertat. Segons el que em diguin de la sortida a Mèxic miraria d'ingresar-hi i allavors parlaria amb la mateixa que en cerques treball adequat. Tot menys seguir com fins ara. Ací malgrat que les coses catalanes patiran millora vindran dies de resistència difícil. Les pluges i la neu i la gent penseu partir. En algun departament es diu que els espanyols han estat cridats i els han dit que decidiran de'anar a Mèxic o retornar a Espanya. En el 1^{er} cas han estat conduïts al dia següent a en el segon parlladets a un Camp. Als que treballen com a "bicheros" no els duen es. Jo puc espere cartes interessants però no arriba. S'atira doncs amb permís i veuré el que hi ha fora. Curo a la carretera i al vespre a la clada.

7-11-50 - Carta d'en Bergès, Pac i Farega. He anat a Lagrave a con-
(135) par. Blau i m'he mullat com un gat.

9/10-11-50 - Voldria arrencar-te d'aquí car no t'hi troves bé. Amb els pa-
(136) pers m'arribaré a Montauban i veuré la cosa de les C^{es}. La vida ací és dura. Estava millor a St. Médard. Aquí tenim lli- bertat però no pots fer-ne us. La cosa d'emigrar va per llay. A molts llocs classifiquen la gent. Si enquadra a les C^{es} de Treball. Espanya juga amb les extradicions. Et d'ací són pitjor que els d'allí, segons sembla. La Mercedes aban-

donc Guillon. Deu voler intentar passar a la nostra zona però i si es presenta?

14-11-40 - Cumple anys de la Maria així. Pas de papers encara
(137) Anirà a Montauban i veuré que hi ha. Patser que en lloc d'emigració facin seleccions estranyes. No trobem res per menjar. Algunes patates hi és tot. Ni ous ni res. Vindran les pluges i la neu i no sé com ho farem. Almenys en una C.^{le} estàs en un lloc gran i pots fer alguna selecció i tens el menjar assegurat. Dos anys que anem perdut per aquest món de deu. La terra francesa per nosaltres no té res de simpàtic i guanyarem aquesta batalla també

12-11-40 El repedit de la Maria ve millor. Sequeixo afeerrat
(138) per arribar-me a Toulouse i Montauban i ho farei així tingui els papers. Aquí no hi restarà ningú. Treball, incomoditat i la perspectiva del mal temps. La solució serà segurament les C.^{les}. Es tractaria de poder escollir. Jo no escriu més a Espanya. Diguis que he abandonat aquest país. Tu no comprens que hi pugui haver tan de mal en alguns espècies. Es posen, segurament obstacles, a una emigració general. Hem pelats els pocs castanyers que hi ha

16/17-11-40

(139) - Carta d'en Fabrega i de casa. També carta d'en Beigás i Pac Seguí. Bé. El menjar escàs dimer. En forma per resistir els tem-
perals que és presentin. Els he escrit si jo podia ingressar
a la C^{ia} i ho consultaria al comandant. No tinc pas interès en
anar-hi si trobo un lloc millor, però en cas de trobar-ne apurat se-
ria una bona de salvació. Aniria a Montauban i si res hi ha allí
retorno aquí. Si m'entreguen els papers el dilluns marxé dimeres.
Res marxé a plaer nostre. Tot el contrari. La nova que
Largo Caballero seria jutjat a Madrid. Fa uns dies fou detingut a la
zona d'aquí i Franco el reclamarà. Això és un mal antecedent.
No cal escriure allà baix. De l'entrevista Franco-Molotov no hi
ha res. En Masoles no sap res tampoc de la tia. El pre-
sident Companys ha estat detat a Espanya.

18-11-40 - Felicito el cumpleaños de la tía. Que el 1951 puguem haver-

(140) nos retrobat! Els mívol que hi he s'aixecaren i el Sol Cliván per
nosaltres.

19-11-40 - Encara no venien els papers i no vull exposar-me. - Carta d'en

(141) Miret.

23-11-40 - Demà surto a primera hora per Toulouse. Faré algunes gestions

(142)

per la C^{ia} i a la nit si puc sortir direcció Montauban.
Vindrà com està la cosa i queda sempre el refugi de For-
ton. Tots els companys estan pendents del que pugui dir-los
Diuen que aniran a veure laiera. Estic a Couiza i he
fet cinc hores a peu. Demà parto a les 6 per Toulouse
on arribaré a les 10^h30

24-11-40 - Carta escrita de Toulouse. Trobat miraculosament un
[1631] xicot de Manresa que havia compartit els primers dies a Sant
Ciprià. He tingut una gran alegria. Aniré a sopar i dor-
mir a la seva "chambre". He anat al Camp de Clairfont
on hi ha la C^{ia}. Portava una lletra per un amic dels de Fontenat
enquadrat a la C^{ia}. Segons m'he dit no queda a peu cap C^{ia}
a Trebalt. Les que queden seran dirigides al Camp de Sep-
fonds. M'han dit que no era prudent fer el viatge a
Marsella car l'afluència d'espagnols ha creat un problema
i els recollen i no arreglen la situació ningú. Després
de dinar he anat a veure l'amic i tothom deu el ma-
teix. Aci Toulouse les ràcies són dures i el Consol de
Mèxic ha tingut d'intervenir. Unes inconscientment no m'en-
teressa. Res a fer per a solucionar la cosa aci. He vi-
sitat la mestra i molt complimentosa. Dormiré aci amb
en Rovis. Demà retornaré al Camp dels espagnols i partiré
per Montauban. Veurem allí. Crec que serà difícil aban-

donar Fontou mentre no s'aclareixi la coc. En tot cas de Fontou escriuré als amics de les altres C^{is} i si surto del bosc serà que tinc l'entrada a un lloc segur.

28-11-40. Je torno a ser a Fontou com el fell pòdig. Han marxat (144) dos xicots i per no tornar. Van a la Dordogne on un d'ells hi té família i creuen podran treballar amb millors condicions. Cal resistir ací. M'han desaconsellat la C^{is}. La Pijoan de Montauban diu que cercarà quelcom per tu. No he pogut venir a en Costesque. Una desgràcia de la mort d'un fill l'ha decidit a partir vers la Vall d'Aràn on hi exerceix la seva dona com a mestra. La providència està renyida amb nosaltres. Els que anaven a S^{ta} Domingo estan pitjor que nosaltres. La petita Pijoan demana que li envien pasta de dents i esparanyes i viuen en condicions pèssimes. En Garay ha partit a Espanya per esforçar el sindicat de la Falange.

1-12-40. La Marie m'envia uns pantalons, i samarretes. Sont de (145) l'ajuda moral i material. Fa molt fred. Feta molt. Com que la cleda on dormim no té ventilació, excepció feta d'unes aspilleres i naturalment el fum del foc que fem per no tenir fred no pot sortir i els ulls es tenim malalts. Sense foc no podria viure-s'hi. Escrites cartes a companys

que són a les C^{ies} i saber si mengen i facilitats d'en-
trada, car així es posarà malament i cal saber on anar.
Les condicions pel menjar són difícils, car no trobem
patates. Surt que podem comprar algun conill i be
Aí no hi ha pas cap condició per retrobar-nos. Si a
les C^{ies} hi ha un avenir trist el d'aquí no té res de rialler.
La gent comença a manca de roba. Pocs o cap espe-
rança. Vivim uns dies tristos però no cal perdre l'es-
perança. Torno a xarracar i no em queda un moment.

7-12-40 - Plou. No podem sortir de la cleda. La carta d'an-
(146) fa tres dies no l'hem pogut donar a Fontan. Mires si
aquí trobes signes per els francesos no apucien. Tro-
bar una C^{ia} que m'acceptés i així potser reunir-nos.

8-12-40 = Així la Mercedes ha fet cap on et tu! No podem
(147) pas romandre a casa de Mameé. Segur que la
duen amb la canalleta a un Camp. Desgraciadament
nosaltres no podem fer res. Hauran de repartir cap Espanya
Cal que ho decideixi després de veure la situació ací és
per un gran. Diga-li sense embuts. Ja sap quins és
la nostra situació, quan no sabem si podrem passar
l'hivern. Ara mira i ja fa 5 dies que no podem

treballar i haurem de partir si no s'arregla la cosa - Ah!
Si nosaltres tinguessim una habitació per oferir-li i treballar!
Si anés a casa que no digui com vivim.

10-12-40 - La Mercedes ha pogut resoldre la cosa momentàniament
(148) M'he cremat amb dit, i escric malament. Segons diuen
la Comissió d'expatriació funciona i es soluciona aviat.

12-12-40 - La Mari m'explica l'amibada de la Mercedes allí amb els qua-
(149) tre petits. Quina pena! No cal desesperar. Han pogut re-
soldre la cosa interinament, malgrat que la situació no és
prou clara. Si amb els francs de l'al·locació de fer man-
jar els petits.. "No deixessis pas on ets per anar a viure
amb ells. Estàs més segura aquí on ets. No som pas egoistes
però ho hem demostrat. Ella, la Mercedes pot retornar
a casa mentres que nosaltres no... Esper. costej de la C^g
a on sigui si puc marxar. Any nou, vides noves, heus ací
la meua idea. He treballat dues llengües i em fa
mal el dit

14/15-12-40 - La Mercedes segurament que creix que ací estàvem molt
(150) bé la polca. Diu que no vol retornar a Espanya. Allí
fanien el que calgués, com altres vegades per tal que
no els mangués res. Fa sol i treballen. La gent

ha comprès que cal resistir aquí pel fet que hi ha la cosa legal de papers. Quedem 8 del 12 que erem. L'any ens ha augmentat el men de les piles. Al matí jo resto a la cleda per fer el diarari. A la tarda vaig a treballar i al retorn fem el sopar. Si penso ingressar en una C.^{ia} és per si podem reunir-nos. Fins ara he rebut dues cartes les dos negatives. Dicen que hi ha refugiats que cobren 8,50 de la Comissió. Potser sí. La solució definitiva no arribarà mentre hi hagi guerra. El 1945 ens diran potser el que no ens ha dut el 40.

17-12-40 = A la casa de baix hi ha 15 compatriotes nous. Vinen (151) independent de nosaltres i no ens veiem quasi mai. S'assegura que hi hauran expedicions aviat. No soc ni optimista ni pessimista. Mira que hi ha aquí Pau i si hi ha Comissió ja te suscriure. Potser no treballant et donguin quelcom. Si la Pipian pogués aconseguir inscrivir-nos a les llistes de Montauban. Santa d'en Miret. Em dir això que la cosa torca a millor. Llàstima que les ties s'hagin quedat a l'altra zona. Aquests dies no p^o fred i ho aprofitem per treballar. Comencem a trobar menjar. Canviem amb el sucre de racionament

Tenim 5 Kg de pa per semana que ens suficeix - Carta de Cervera Estran bé, Segons cartes la cosa d'evacuació ve en davant

19-12-40 - Aquí es retarden molt les cartes. La correspondència (152) dorm a Rennes. Felicitats el Nadal a la Mercedes i petons als quatre petits. Que 1941 sigui l'any del nostre retrobament. Carta de un tal López xef de una C^{ia} Es de Lleida. Estigué amb en Baret (e.p.a) i en Llandén car era militar professional. No estic molt resolt a fer la petició car com et dic la cosa au' marxa bé. Item compro molt menjar i aquest mati hem fet topics de porc. A la C^{ia} hi estaria bé i potser conseguiria un enxufe Vull veure. Cuina i xarrac.

21-12-40 - Ací ara hi ha altre problema que esperar i sobreviure. M'he (153) engrisat. La premsa del dia 19 porta un avís pels refugiats. Diu que els que viuen a Toulouse, Perpignan, Sete tinguin preparada les fotos, pels efectes d'evacuació a Mèxic. Ací en aquest departament no hi ha Comissió creada, però no pot trigar. Penedí en dir un xicot que veig conèixer a Toulouse que la cosa d'Espanya canviaria aviat i podrem retornar-hi. A fe' que seria la millor solució. El contracte nostre au' fineix el 7 febrer

Malgrat tot ingressant a la 210 si estés segur
que allí pogués trobar treball per tu. Vinchen Nadal bon
Es el 2^{on} Nadal de vida d'exil

26-12-40 = Un Nadal trist. Que sigui el darrer de la 2^a
(154) paraíso! Que el vinent poguem celebrar-lo junts.
Des de fa tres dies que fa fred i ha nevat un xic
Si la Mercedes pot abandonar Pau per un poblet estaria
millor per esponsalar-se pel meyer.

27-12-40 = Fei a la cleda no s'hi veu prou per escriure. El
(155) fred apreta molt. Felixment que fem foc ni que ens
ninguen de tapar els ulls amb un mocador. Quin
vuire més trist! La dite deu El cor em deu que
això s'acaba a favor nostre. No crec pas que hi
hagi temps d'anar a Mèxic. Seria segurament una
bestiesa entrar en un C^{ic} de treballadors.

~~1941~~ -

30-12-40 = Ens costa trobar teca. Si el patrió no ens ho soluciona
(156) començarem d'aixecar el vol. Vol sortir algun
company per veure si troba qualcon fora. Jo si decideix
no sortir no vull anar pel món incògnit si no

a un bloc cu misteriu, malgrat que l'idea de viure a
una Ci^a no m'encanta. En Musoles per cert m'aconseja
que estí aquí que les coses poden canviar d'un moment a l'altre.
Torno a treballar amb el xarac i faig la cuina al mateix
temps, Fa un fred que pela

1-1-41
(157)

1941

Any Nou vida nova! Esperem que ens la dugui aquest any!
Confiança. La justícia triomfarà. No fa fred. Mira
si et trobes uns altres pantalons i americans. Rebut 150 francs
de la mestra de Tolouse. Et farei un guió i guarda'ls.

7-1-41 - Una setmana bloquejats per la neu! Hauràs estat in-
(158) tranquil·la, però d'ací no podria baixar-se al poble. Felixment
no fa fred. Potser torni a nevar. No pateixis per mi. No
ens manca res. Desglace i cau aigua per tot arreu. La car-
ta que vaig escriure a en Berjès demanant-li precisions si
podia anar allí s'haurà perdut. Ara quedarem 5 i això ens
arreglarà. Ets pessimista; no perd's confiança. El panora-
me canviarà. Llàstima que la tia quedés a l'altre banda!
Ens hauràs fet evacuar.

9-1-51 = Seguint aei mig ditats. Tot blau encara de neu. Sem-
(159) bla que vulgui tornar a nevar. Veïem si demà algú bai-
xa a Fontan i pot prendre les cartes. Tienim una car-
ta del Juanito que donarà a la Mercedes. Ha conegut
en Llop. No estranyis no rebre carta. La neu en té la
culpa i estem quasi ditats. Avui ha marxat un al-
tre xicot. Quedem sis. No sé si entrar a la 210^{ca}
Potser seria el millor, però voldria que funcioneis abans
la Comissió de Carccassone. De la carta de la Cambé em
Xoca una cosa. Que he rebut el paquet de fesol i patats.
No ets pas tu qui ho has insinuat? Neva de just.
Quan sortiran aquestes setelles?

11-1-1951 = Ahir va nevar tot el dia. Avui sembla que el temps
(160) vulgui canviar. Plou i la neu és fona. Carta d'en Ber-
gós i Pac. En Manuel és ben optimista. Ací no sabem
res del que passa fora. Emia'm dos setmanals: "Gri-
gorie" et "Candide". Són contraris a nosaltres però així pot-
ser hi veurem més clar. El germà de l'Enric Henere s'a-
puntà per anar a Espanya i ell està molt apurats

14-1-51 = Escriv quasi a les fogues. Dues cartes, una d'en
(161) Muscles i d'en Rovira aquell xicot de Toulouse que em

be' tan bé. Encara no podem treballar. Dimeu-me heve
Espero que em diran de Peyrolle, le C^{is} que m'exasurarien
Musoles ha conseguit fer-se controlar per la Comissió a Toulouse.
Si vaig a Perpignan podré omplir el qüestionari i més tard em
la documentació. Com que només controlen els que viuen al
departament, pot ser fare el viatge endevades. Esperaré que controlin
a Carcassonne. Sembla doncs que és vulgui legalitzar la nostra
situació. En Martí m'envi 50 f. Les ties són a París
segons en Musoles. La Mercedes segueix a Pau.

18-1-41 = La neu ens té sitiats. Treu-te fotos per si anem a Car
(162) cassonne quan la Comissió funcioni. Demà treballarem. Heu
tingut de deixar de fer foc dins la cleda pel mal als ulls.
Diuem que el Subconsul d'Espanya a Carcassonne aconsella als
espanyols que no hi vagin fins després de 2 mesos que hi podran
anar totllum. Carte de l'Herrere, està desfet, però que podem
fer-hi novalties?

22-1-41 = No fe ni fred ni calor. Ací quedarem quatre. Anxi som
(163) sis però a dos no els renoven el contracte. Corren rumors que
van a produir-se canvis a casa nostra. Diuem que Espanya
ha trencat les relacions amb Itàlia i pacten amb els anglesos.
També diuen que Serrano Suñer ve d'ambaixador a E.U.

Escriure a l' Embaixador de Mèxic a Vèlly demanant la subvenció. Fez-hi constar que ets casada i que el teu marit no té treball. Són molts, segons diuen que cobren. No val a bodega. Tu veuràs com venen solucions per arribar a Espanya. En cas que hi tornessis ho vull ves repenides la plaça de mestre. Una capital gran i trobarem qualcos. Dubto que pugem molstar de nou a la pobre Beatriu Espeso carta d'en Manel. Avui dos anys que ens separarem a Nanres.

24-1-41 - Telefono a la Maria perquè emrii els diners que té.
(164) El patró espera diners i dos companys volen marxar i així els podrem donar el que han guanyat. M'ha costat el telefon 10.^f 40. Quan hauran marxat aposte em treure'm una quarantena de francs cada un. Estaves encoionada i no sebes que dir-me. Carta d'Agramunt. Voldria enviar-me diners i segurament que trobarem el mitjà car en Boufill el carber i xef té un parent a la frontera i pot fer passar els diners. Carta d'en Berge. Treballem de fort

27-1-41 Tarjeta de la tía. Segurament que hauré passat dies de força canyels. Desde d'avui queden quatre. Un està moltalt i caldrà evacuarlo a l'hospital. To

no he pescat ni el més petit refrigerador. No et presents ací
qualsevol dia. No sabríem pes on fer-te dormir. Ací a la cla-
da no pot ser i abaix a la casa dels senyors està ple d'espanyols.
En tot cas et cercaríem treball a Couiza i podríem veure'ns cada quin-
ze dies

28-X-41

30-1-41 = Hem d'evacuar el Fabrice el xicot malalt. Té molta
(166 temperatura i el mal d'iris que el té a la garganta i boca
Ahiu tingué dos atacs més i és fort com una candela. No
pot apenes obrir la boca. Quan caigué i es ferí jo tinc
por que no tingui el tètanos. No pot obrir les dents més allés
d'un milímetre. Durant el dia jo resto ací amb ell. Si
almenys pogués venir el un metge li donaria remei. En
estem té una gran dificultat. La llunyania d'un in-
diat civilitzat. El problema del menjar cadun dia és
posarè més difícil. Carta de Bergès, Vilanova, Olesa
prendran el malalt. L'hem de baixar a Fontane. Amb
fusta de llenya han fet una +. Tinc por que no pugui
arribar a l'hospital de Carcassonne

Changement pour l'Arvergnon.

En Elle est à près cette chanson
Toi l'arvergnon qui sans façon
tu m'as donné quatre fois

quand dans la vie il fallait pour
toi qui m'as donné de l'air, donné
les croyances et les croyants. Tous les gens bien
entendu n'avaient formé la geste au né
ce n'était rien que par le feu de l'air
mais il m'avait chauffé le cœur
et dans mon cœur, il voulait en dire à la manière
d'un des de jésu

Toi l'arvergnon quand tu veux le croire moi
temporaires, qui se console à travers cet air sans
éternel. Elle est à toi cette chanson, toi, toi
l'air que sans façon m'as donné quatre fois de
fois quand dans la vie, il fallait pour

Marta de Alz dirigida = José B^o

Romero

lechada en Barcelona los dos

días de Mayo

que refiere incesantemente
el acontecimiento.

Martín Tuvo dos hijos
que seguir viviendo en la
casa paterna y Domingo que se estableció en
Tercos por el año 1439. Los 2 eran valederos.

Domingo casó con Susana Fontanarosa
Del matrimonio nacieron 4 hijos

Cristóbal Juanami peregrino Bortolomeo
Jacoma. Los 4 tejedores y

hija bien diente.
El nacimiento de sus hijos
probablemente en 1452

